

Саха Өрөспүүбүлүкэтин “Сунтаар улууһа (оройуона)” муниципальнай оройуон
Сунтаар с. “Оҕо сайдар киинэ – “Чебурашка” 3 №-дээх оҕо саада” муниципальнай
бюджетнай оскуола иннинээҕи үөрэхтээһин тэрилтэтэ

Айылҕаны кэтээн көрүү

Николаева Александра Сергеевна

иитэр-үөрэтэр үлэҕэ
сэбиэдиһэҥи солбуйааччы.

Айылҕа – биһиги дьиэбит Саха киһитэ былыр-былыргыттан айылҕаны кытта быстыспат сибээстээх буолан айылҕаны олус үрдүктүк тутар, харыстыыр. Ол инниттэн киһи, оҕо сири, тулалыыр эйгэни таптыахтаабын, харыстыахтаабын туһунан өйдөбүллэр бэрт кыра эрдэҕиттэн инэриллэр. Билинни кэмнэ айылҕаны харыстааһын проблематыгар сана көрүүлэр, сана арыыйылар табыстылар. Киһи айылҕа сорҕото диэн өйдөбүлүнэн оҕону дойдутун биир кэлимник көрөргө, ылынарга, тулалыыр эйгэҕэ, айылҕаҕа харыстабыллаах сыһыан бастакы олукарын ууруу .

Соруктар: 1. Оҕо айылҕаҕа сылдыһы сиэрин-туомун билиһиннэри. Сэрэхтээх буолгара үөрэти. 2. Оҕо сангарар санатын, өйдөөн көрөр, чинчийэр дьоһурун сайыннары. 3. Экология бастакы өйдөбүллэрин тиэрдии. 4. Оҕо диалектической өйүн сайыннары, ол эбэтэр тулалыыр эйгэҕэ туох барыта бэйэ-бэйэтин кытта ситимнээбин, бэйэ-бэйэтиттэн тутулуктанарын туһунан толкуйдуур өйүн сайыннары. 5. Тулалыыр эйгэҕэ, айылҕаҕа уонна бэйэҕэ харыстабыллаах, эппиэтинэстээх сыһыаны үөскэтэргэ оҕо сайдар эйгэтин тэрийии. 6. Төрөөбүт дойдуннан киэн туттарга уһуйуу эйгэтигэр төрөппүттэри кытта бииргэ үлэлээһин.

Төрөөбүт дойдубут кэрэ айылҕатын , сири-уотун, үүнээйитин, дьыл кэмин уларыыйытын оскуолаҕа киириэн иннинээҕи саастаах оҕоҕо билиһиннэри, айылҕаҕа тапталы инэри иитээччилэр сүрүн сорукупт буолар. Биһиги олохпут бүтүннүүтэ айылҕаны кытта быстыспат ситимнээх. Биһиги салгынынан тыынабыт, уунан утахпытын ханнарабыт. Айылҕа биһиэхэ аһылыкпытынан, таһаспытынан, олорор дьиэбитин биэрэр. Сир түгэҕиттэн туһалаах баайдары хостуубут, бааһыналарга бурдугу үүннэрэбит. Ойуурга мас бэлэмниибит, күндү түүлээҕи бултуубут, тэллэйи, отону хомуйабыт. Айылҕа биһиэхэ тыыннаах буоларбытыгар наадалаахпытын барытын биэрэр. Айылҕа биһиги олохпутун кизгэтэр. Бэрт үгүс үөрүүнү аҕалар. Чыычаахтар ырыаларын, үрүйэ уута харылыы

сүүрэрин, ойуур сипсийэр суугунун хайдах курдук дуоһуйа иһилиибитий! Бааһына киэн иэнэ, өрүстэр сизеркилэ ньуурдара эбэтэр хайалар аарыма бэйэлэрэ киһи кутун –сүрүн туталлар. Кэрэ да буоллаҕа айылҕа барахсан! Тыынар –тыыннаах уйата, бигэнэр биһигэ, иитиллэр – ууһуур, киһи-хара буолар, олоҕу көрөр-истэр, таптыыр, таптатар сирэ – айылҕа. Киһи – айылҕа сорҕото. Айылҕа – киһи хаһаастаах ампаара, аһа- танаһа.

Ити кэрэ айылҕабытын оҕо кыра эрдэбиттэн кэтээн көрөргө, ырытарга, сыаналыырга, ылбыт билиилэрин олохторугар туһанарга, оҕону айылҕаны кытта алтыһыннаран иитии буолар. Айылҕалыын алтыһыыга оҕону олорор түөлбэтин, уутун, күөлүн, өрүһүн экосистематын харыстыы-ытыктыы үөрэнэригэр болҕомтобутун уурабыт. Биһиги детсааппыт тэлгэһэтигэр хатын, бэс, тиит, үөт мас суугунаан үүнэллэр уонна араас кэрэ сибэккилэр току-току ньээм-ньээм, алтан төбөлөр силигилии ситэллэр –үүнэллэр.

Төрөөбүт дойдубут айылҕатын тиэргэнтэн саҕалаан билиһиннэри, кэтээн көрүү ытытыллар. Кэтээн көрүүлэри күн аайы прогулкаҕа сылдьан ытытыахха сөп. Уонна тымныы күннэргэ таһырдыа тахсыбатахха түннүк нөнүө эмиэ кэтээн көрүүххэ сөп. Ол курдук биһиги оҕолорбут айылҕаҕа элбэхтик сылдьан элбэҕи кэтээн көрөллөр , сайынны өттүгэр араас сирдэртэн үгүс элбэх айылҕа матырыйаалын хомуйан, күбүн детсаадка аҕалан ону кыһынны өттүгэр кэтээн көрөн-чинчийэн, опыт онорон, НПК- ларга кыттан элбэҕи билэллэр, тыллары саппааһа байытыллар.

Кэтээн керүүлэри оҕо кыра сааһыттан саҕалаан, дьыл кэмнэринэн тыыран манньык ытытыахха сөп. Холобур:

Айылҕаны кэтээн көрүү

КҮҮҮҮ

1. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Күн-дьыл туруга»

Соруктар: күн-дьыл туругун быһаарыы, тулалаан тулар айылҕабытыгар интэриэһи үөскэтии, айылҕаҕа сыһыан сизерин-туомун тутуһуу.

Кэтээн көрүү барыыта: Оҕолор тулалаан тулар айылҕаны көрөллөр, онно халлааны, күнү, былыты, мастары. Иитээччи манньык ыйытылары туруорар уонна эппиэттэтэр. Күн хайдах тыгар? Халлаан хайдаҕый? Тыал үрэр дуу? Биһиги хайдах танна сылдыабытый?

Түмүк күн-дьыл туруга: (күннээх ичигэс кыра тыаллаах халлаан күп күөх)

Тыл саппааһа. Күн чаҕылхай, халлаан күп күөх, сиккиэр тыал
Сабаҕалааһын. Сарсын ыраас чаҕылхай күн, тыала суох буолуо.

2. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Күн»

Соруга: Күн суолтата кыыллар уонна үүнээйилэр олохторугар, билэр-көрөр интэриэстэрин сайыннарыы, айылҕаҕа тапталы ингэри.

Кэтээн көрүү барыыта: Бүгүн хайдах күнүй?(күннээх, былыттаах) Ханньык тэриллэргэ күн тыган туларый? Күн тыкпата буоллар кыыллар, үүнээйилэр хайдах буолуо этилэрий?

Түмүк: Ыраас былыта суох халлаанна күн чабылыччы тыгар. Былыттаах халлаанна күн тыкпат.

Тыл саппааһа: күнчээн, сылытар, күүскэ тыгар. солнце встало, греет, освещает, светит

Уус-уран айымньы: Түгэбэ суох көмүс ыаҕас баар үһү. Көнүлүнэн устар көмүс кытыйа баар үһү.

Сабаҕалааһын. Күн туһунан элбэҕи билэргэ дьулуһуулар үтүс. Күн тоҕо түспэти? Күммүт ханна саста? Күн ханна утуйарый?

3. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Тыал»

Соруга: тыал үрэр хайысхатын быһаарыы, айылҕа дьиктилэригэр интэриэһи үөскэтии.

Кэтээн көрүү барыта:

Мастары кэтээн көрүү. Тыал хайдах үрэрий? Күүскэ дуу мөлтөхтүк дуу? Тыал хайа өттүттэн үрэрий?

Түмүк: күүстээх тыалы мастар хайдах хамсыыларыттан быһаарыы.

Тыл саппааһа: күүстээх, мөлтөх тыал, күүһүрэр, иһиирэр.

Уус уран айымньы: илиитэ да атаҕа да суох буоллар, ону-маны илдьэр баар үһү. Иһиирэрэ иһиллэр бэйэтэ көстүбэт баар үһү.

Сабаҕалааһын. Тыал тоҕо үрэрин, иһиирэрин, көстүбэтин билэргэ баҕалаах.

4. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Халлаан»

Соруга: үрдүк күөх халлааны кэтээн көрүү, тулалыыр эйгэбэ интэриэһи үөскэтии.

Кэтээн көрүү барыта:

- Үөһэ халлаанна тугу көрөбүт? (былыттары) Бүтүн хайдах халлаан эбитий?

- Былыттар туохха майгынныыларый? Туохха тэнниэххэ сөбүй? Былыттар хамсыылар дуу, суох дуу? Тыал былыттары үрэр да?

Түмүк: күн-дьыл туруга уларыытыттан халлаан эмиэ уларыар.

Тыл саппааһа: күп - күөх халлаан, былыттаах халлаан, үрдүк халлаан.

Уус-уран айымньы: улаҕата-уһуна биллибэт улуу муора баар үһү. Күөх сон бүтүн аан дойдуну бүрүйбүт үһү.

Сабаҕалааһын: Халлаан тоҕо күп-күөбүй? Тоҕо улаҕата-уһуна биллибэти? диэн чинчийэн билэргэ, көрөргө.

5. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Үөн-көйүүр»

Соруга: үөн-көйүүр күһүн тымныыттан бокоорор, кыһын дөйө тонгон утуйар диэн билии.

Кэтээн көрүү барыта:

Ханна сүттүлэр аһынар? Тоҕо ыңырыалар, хомурдуостар көстүбэттэр?

Түмүк: күһүн үөн-көйүүр бокоорор, үүт-хайаҕас булан мас хатырыгын иһигэр, хорооннорго саһаллар, дөйө тонгон кыһыны быһа утуйаллар.

Тыл саппааһа: үүт-хайаҕас, хороон, дөйө тонгон.

Уус-уран айымньы: Ойуур иһигэр ойуулаах сонноох омук оҕото олоһор үһү (тэмэлдьигэн, тоноҕос). Торҕо-тирбэ танастаах тойон киһи баар үһү (аһына). К. Чуковский «Сарыкынас сахсырга» айымньытын кэпсээһин.

Сабаҕалааһын: Ким куруһуба баайбытый? Ынырыа ханна кыстыыр? Үрүмэччи кынаттын устар дуо? диэн билиэхпит.

6. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Клумба сибэккилэрэ»

Соруга: клумбаҕа үүнэр сибэккилэри ааттарын, сибэкки тутулун, быһыытын, форматын билии.

Кэтээн көрүү барыта:

Клумбаҕа ханнык сибэккилэр баалларый? Умнастара төһө үрдүктэрий? Сэбирдэхтэрэ хайдах быһыылаахтарый? Сибэккилэрэ туохха майгынныыларый? Сибэккилэрэ хайдах сыттаахтарый?

Түмүк: сибэккилэр наһаа кыраһыабайдар. Кинилэри хайгыы, таптыы көрөргө кэрэлэр. Күһүн сибэккилэр ситэллэр, тупсаллар. Кинилэр сиэмэлэрин хомуйуохха, хаһааныахха сөп.

Тыл саппааһа: Сибэкки, сибэккичээн, умнас, сиэмэ.

Сабаҕалааһын Сибэккилэр түһүүллэр дуу? Клумба сибэккилэрэ тоҕо хонууга үүммэттэрий?

Саас сибэкки үүнэрин наадатыгар тугу гынабыт? (сибэкки сиэмэтин хомуйуу)

7. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Мастар»

Соруга: мастар араастарын билии, кинилэр чаастарын (силис, умнас, лабаа), мастар туох уратылаахтарын, атылыылаахтарын быһаарыы.

Кэтээн көрүү барыта:

Мастары (хатыны, тополь маһы, харыйаны) кэтээн көрүү.

Бу мас сэбирдэхтэрэ сайын хайдах өннөөх этилэрий, билигин күһүн хайдах өннөммүттэрий? Мастар умнастарын тыытан көрүү, тэнгээн көрөн быһаарыы. Саамай кыраһыабай мас ханныгы?

Түмүк: үүнээйилэр диэн бу мастар, сэппэрээктэр, оттор, сибэккилэр.

Тыл саппааһа: үүнээйилэр, мастар, сэппэрээктэр, оттор.

Уус-уран айымныы: Манан танастаах, манан эттээх, барыта туттуллар Майбары тойон баар үһү. Сайыннары – кыһыннары уларыыбат биир өннөөх баар үһү. Күн анныгар тэлибиири турар баар үһү.

Сабаҕалааһын. Харыйа иннэтэ тоҕо түспэтий? Опыт онорон көрүүхпүт.

8. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Самыыр»

Соруга: дыыл ханнык баҕарар кэмигэр айылҕа кэрэ көстүүлэрин кэтээн көрүү.

Кэтээн көрүү барыта:

Күһүнгү ардаҕы түннүк нөнгө кэтээн көрүү. Тоҕо группа иһэ харанарда? Күммүт ханна саста? Таһырдыа хайдах буолла?(харанарда, тыалырда)

Түмүк: ардах түһэр бириэмэтин ардахтаах, былыттаах халлаан диибит.

Тыл саппааһа: самыыр, ардах, курулатар, тыалылар.

Уус уран айымныы:

Сабаҕалааһын: былыттар уулара тоҕо бүппэтий? Кыһын самыыр тоҕо түспэтий? Ыйыталаһан өссө элбэҕи билиэхпит.

9. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Оҕуруот аһа»

Соруга: оҕуруот аһын хомуйууну кэтээн көрүү, ханнык оҕуруот астарын буолаттан хомуйалларын билии.

Кэтээн көрүү барыта:

Оҕуруот аһын хомуйар буолаҕа сылдыы. Ханнык оҕуруот аһын хомуйаллар? Хайдах хомуйаллар? Ханна илдьэн хаһааналлар? Төһө элбэҕи хомуйаллар? Дьиэҕитигэр буолаттан тугу хомуйабыт? Дьоннутугар көмөлөһөбүт дуо? Ханнык оҕуруот астарын хомуйабыт?

Түмүк: буолаттан хомуйбут оҕуруот астарбытын кыһын аһылыкка туһанабыт, элбэх битэмииннээх.

Тыл саппааһа: оҕуруот астара, буола, кыһынныга хаһаанабыт.

Уус-уран айымныы: Кыһыл кыһы харана хаайыыттан баттаҕыттан соһон таһаараллар үһү. Элбэх сонноох да биир да тимэбэ суох баар үһү.Сыспат да, мөхпөт да, киниттэн бары ытыылар үһү.

Сабаҕалааһын: Хортуоппуйу тоҕо элбэҕи үүннэрэбит? Кыһын ханна хаһаанабыт? Кыһын итини билиэхпит.

10. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Сэбирдэхтэр»

Соруга: күһүнгү сэбирдэхтэри тутан –хабан тэннээн көрүү. Ханник мас сэбирдэхтэрин быһаары.

Кэтээн көрүү барыта:

Ханник дьыл кэмэй? Ону туохтан биллин? Ордук ханник өгүнэн кырааскалаабытый? Сэбирдэхтэ хомуйун. Ханник мас сэбирдэхтэрин хомуйдун? Сэбирдэхтэри тэннээн көрүн. Букет онорон илдьэ киири.

Түмүк: күһүн кэлэн сэбирдэхтэр өгнөрө уларыар, үксүлэрэ саһархай өгнөнөллөр уонна кыһыл өгнөөх сэбирдэхтэр эмиэ бааллар. Сыһыа хатан симэлийэллэр.

Тыл саппааһа: сэбирдэхтэр, букет, саһархай, хатан симэлийэллэр.

Уус-уран айымньы: көмүс күһүн күлэн-үөрэн көстөн кэллэ. Араҕас сэбирдэх аллараа тэлээрдэ, суол устун тэлгэннэ. Кыракый атаһчаан ол хоту эймэннэ.

Сабаҕалааһын: сэбирдэхтэр мастан түспэттэрэ буоллар. Оччоҕо хайдах буолуо этэй? Саас сана сэбирдэх үүнүө суоҕа дии.

11. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Былыттар»

Соруга: айылҕа көстүүлэрин салгыы билиһиннэри, оҕо айар дьоһурун сайыннары.

Кэтээн көрүү барыта:

Былыттар ханна олороллор? Былыттар ханна усталлар? Түргэнник усталлар дуу, бытааннык усталлар дуу? Былыттар хамсыылара туохтан тутулуктааһый? Былыттары өйдөөн көрүн эрэ, туохха майгынныылларый?

Түмүк: былыттар араас буолаллар. Тыл күүскэ үрдэбинэ түргэнник усталлар. Былыттар уу хааппылатыттан тураллар.

Тыл саппааһа: түргэнник, бытааннык, уу хааппылатыттан тураллар.

Уус-уран айымньы: Кыната суох көтөр, суола суох барар үһү. Күннээһэр күүстээх, тыаллааһар мөлтөх, атаҕа суох да хаамар, хараҕа да суох ытыыр баар үһү.

Сабаҕалааһын: былыттар уу буолан түспөккэ, бэйэлэрэ манна түһэн кэлэллэрэ буоллар, илиибитинэн тутан көрүү этибит дии.

12. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Күһүнгү айылҕа»

Соруга: Күһүнгү айылҕа уларыытын кэтээн тэннээн көрүү. Күһүн сайынтан туох уратылаахтарын быһаары.

Кэтээн көрүү барыта:

Күһүнгү бэлиэлэри өйдөөн көрөн этиэбин. Туох уларыйда? Сайын хайдах этэй? Тэннээн көрөн быһаары. Кыһынныга бэлэмнэнэн мастар хайдахтарый? Үөн-көйүүр ханна сасытый? Дьоннор хайдах танна сылдьалларый?

Түмүк: күһүнгү айылҕа араас өгүнэн оонньуур, күннээх, самыырдаах, тыаллаах. Күн уота мөлтүүр, халлаан тымныйар. Мастар кыһынныга бэлэмнэнэн сэбирдэхтэрэ түспүттэр, үөн-көйүүр сасыт.

Тыл саппааһа: күһүнгү бэлиэлэр, араас өгүнэн оонньуур, күн уота мөлтүүр.

Уус-уран айымньы: Көмүс күһүн күрэнэн, көстөр өгүн сүтэрэр. Кытах күнүн тэтэрдэн, күлүк былыт саһыарар.

13. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Туман»

Соруга: айылҕа көстүүлэрин туманы кэтээн көрүү, туман тугун билиһиннэри

Кэтээн көрүү барыта: сарсыарда таһырдыа тоҕо туох да көстүбэт буолла? (ити туман) Күһүн туман чаастатык көстөр буолар. Ити тонмут уу таммахтара салгынна ыйанан хаалбыттара буолар. Күн тахсан тыктаһына туман сүтэр. Туман түһэр бириэмэтигэр чугас эргин тэриллэр көстөр көстүбэт буолаллар.

Түмүк: онон туманнаах бириэмэҕэ уулуссаҕа сэрэхтээхтик сылдьылар, массына аһара, атын да тэриллэр көстүө суохтарын сөп.

Тыл саппааһа: туман, тарҕанар, салгынна ыйанар.

Уус-уран айымны: Сылдыр да суола биллибэт баар үһү. Аан ийэ дойдуну үүт курдук дыһуннээх, күлүк курдук ырбаахылаах утутар баар үһү.

14. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Кырыа, хаһын»

Соруга: айылҕа көстүүлэрин сэргиир, кэтээн көрөр дьоһурдарын сайыннарыы.

Кэтээн көрүү барыта: кырыа күһүннү тоноруу бириэмэтигэр муус кыырпахтара мастар хатырыктарыгар, сиргэ уонна да атын тэриллэргэ кылбачыйан көстөллөр. Күн уотугар хас да өн буолан кустук өнгүн оонньотор.

Түмүк: кырыа, хаһын салгын температурата намыһабыттан үөскүүр.

Тыл саппааһа: кырыа, хаһын, кыырпахтар, кылбачыйан.

Уус-уран айымны: Хаһын түһэн сарсыарда, хатын чаран кырыарда, сэбирдэхтэр туруттан, сиргэ дайан түстүлэр.

15. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Маннайгы хаар».

Соруга: айылҕа көстүүлэрин салгыы билиһиннэри, дыл кэмин күһүн туһунан билиилэрин чингэти.

Кэтээн көрүү барыта: маннайгы хаар түһүүтүн кэтээн көрүү. Маннайгы хаар наһаа бытааннык, наһыллык түһэр уонна түргэнник тохтуур. Хаар диэн тугуй? (тонмут уу) Чэйин, хаар кыырпахтарын тутан ылыабын. Туохха майгынныылларый? Тэн быһыылаах хаар кыырпахтара бааллар дуо?

Түмүк: хаар диэн уу тонмута буолар. Кинини аяхха уктуллубат, кирдээх. Кини көрдөххө манан эрэри, салгынна көтөн иһэн кыра бытархай быылы, кири хомуйан түһэр. Хаар кыырпахтара араас быһыылаахтар, биир да тэн суох, наһаа кыраһабайдар.

Тыл саппааһа: хаар кыырпахтара, бытархай, кыраһабай.

Уус уран айымны: Кыната суох көтөр баар үһү. Туохтан да элбэх, туохтан да кэбирэх баар үһү.

КЫҢЫН

1. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Кыһынны халлаан»

Соруга: айылҕада истин сыһыаны иити, оҕо билэр бағатын, айар дьоһурун сайыннарыы. Халлаан кыһынны тымны салгынтан өссө үрдүктэн үрдүк буолан көстөр.

Кэтээн көрүү барыта: кыһынны күп-күөх үрдүк халлааны өйдөөн көрөргө оҕо болжомтотун тардыы. Хаар салгынна көтөн иһэн кыра бытархай быылы, кири хомуйан түһэр, оччоҕо салгын ырааһырап оччоҕо ыраас салгыны эҕирий да эҕирий буолуохха сөп.

Түмүк: халлаан хаар түспэт бириэмэтигэр күп-күөх буолар, онно манан куруһуба курдук былыттар аргый аҕай усталлар.

Тыл саппааһа: салгын, күп-күөх, бытархай, эҕирий, аргый.

Уус уран айымны: Үрдүктэн үрдүк баар үһү. Кура биллибэт курбуу ыаҕайа баар үһү. Күөх сон бүтүн аан дойдуну бүрүйбүт үһү.

2. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Күн»

Соруга: оҕо кэтээн көрөн өйдүүр, түмэр дьоһурун сайыннарыы.

Кэтээн көрүү барыта: Халлааны өйдөөн көрүн, туох баарый? (күн, былыт) Күн хайдаҕый? Халлаан хайдаҕый? Биһиги хайдах танна сыдыабытый?

Түмүк: кыһын күн күүскэ көрбөт, наһаа үөһэ тахсыбат, кылгас бириэмэҕэ тахсан тыгар, онон салгыны кыайан сылыспат, ол иһин тымны.

Тыл саппааһа: күнчээн, мөлтөх, күүскэ көрбөт, тыкпат.

Уус-уран айымны: Түгэҕэ суох көмүс ыаҕас баар үһү. Кыһыл кыыс халлаан устун хаамар үһү. Сүһүөҕэ суох сүүрэр, атаҕа суох хаамар баар үһү.

3. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Тыал»

Соруга: тулалыыр эйгэбэ интэриэһи үөскэтии, оҕо билиитин ханатыы.

Кэтээн көрүү барыта: тыаллаах күн халлаанга устар былыттары, мастар хачайдана туралларын кэтээн көрүү. Тыал хайа диэкиттэн үрэрий? Тыал күүстээхтик үрэр дуу, кыратык үрэр дуу?

Түмүк: тыал кыратык үрэр буоллабына, мастар лабаалара эрэ хамсыыр. Оттон күүстээх тыал үрэригэр мастар умнастара, лабаалара барыта хамсыыр, тыал хайысхата уларыа сылдьар.

Тыл саппааһа: тыаллаах, хачайданар, үрэр, хайысха.

Уус-уран айымньы: Күн анныгар күлүгэ да көстүбэккэ күүһүргүүр баар үһү. Илиитэ-атаҕа да суох буоллар, ону-маны илдьэр баар үһү.

4. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Хаар кыырпахтара»

Соруга: тулалыыр эйгэбэ кэрэни кэрэхсии көрүү, хаар туругун билсигии.

Кэтээн көрүү барыта: хаар түһэрин кэтээн көрүү. Туох сулусчааннара түһэллэрий? Эһиги соннутугар, бэргэһэбитигэр. Өйдөөн көрүн, наһаа кэрэлэр, нарыннар, араас быһыылаахтар. Ытыспытыгар түһэрэбит, уу буолан ууллаллар (хаар кыырпахтара).

Түмүк: сылааска хаар уулар, бэйэ бэйэтигэр сыстаннас буолар, оччоҕо тугу баҕарар оноруохха сөп.

Тыл саппааһа: хаар, хаар кыырпахтар, сып-сымнаҕастар, кыраһыабайдар, тымныылар.

Уус-уран айымньы: Кыстык хаар, кырыа хаар кылбанныыр, сир кырсын бүрүйэр-үллүйэр. Хаарчааным тэлээрий. Тиэргэммин күрдьүөбүм, тэлээрэ сүүрүөбүм.

5. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Хаар түһүүтэ»

Соруга: тулалыыр эйгэбэ интэриэһи үөскэтии, элбэҕи билэ-көрө сатыыр дьоһурдарын сайыннарыы.

Кэтээн көрүү барыта: тулалыыр эйгэни кэрэхсии көрүү, хаар түһэн сир-дойду хайдах уларыыбытын. Хаар түһэ турарын өйдөөн көрүү. Мап-манан, хоп-хойуу хаар тэлээрэ-тэлээрэ түһэрин, сири-дойдуну бүрүйэрин.

Түмүк: көмнөх хаар түһэн от-мас, сир-дойду халын хаарынан бүрүллэн иһийэн-чуумпуран хаалар, тиэргэннэ хаар күрдьүктэр баар буолаллар диэн өйдөтүү.

Тыл саппааһа: сир-дойду, мап-манан, хоп-хойуу, бүрүйэр, тэлээрэр.

Уус-уран айымньы: Ньюолах түү сымнаҕас. Сяа хаарбыт үллүйдэ. Сымнаҕас суорҕанын Сир Ийэ сабынна. Саҥа хаар, саҥа хаар. Сыламныыр сырдыккын. Сыдыаайар курдуккун.

6. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Кыһынны пейзаж»

Соруга: Айылҕа кэрэтин кэрэхсии көрөргө интэриэһи тардыы.

Кэтээн көрүү барыта: Күннээх чаҕылхай күн оҕо болҕомтотун кыһынны пейзаһы өйдөөн көрдөрүү. Тула өттүбүт барыта мап-манан –дьиэлэр, мастар, сир үрдэ барыта, хаар күн уотуттан кылабачыйар, атахпыт анныгар хаачыргыыр, халлаан күп-күөх, мастар манан кырыанан бүрүллэн иһийэн тураллар.

Түмүк: Тымныы уонна күн – дьикти түгэн. Тымныы салгын ыраас, сибиэһэй. Сир дойду манан хаарынан бүрүллэн иһийэн-чуумпуран сытар.

Тыл саппааһа: пейзаж, чаҕылхай, кылабачыйар, хаачыргыыр, иһийэн.

Уус уран айымньы: Сахам сириҥ кыһына, Сатыылаата утутан. Тулабыт эргиччи, тунаара манхайда.

7. Кэтээн көрүү: тизмэтэ «Кыстыыр чыычаахтар»

Соруга: кыстыыр чыычаахтары арааран билии, кинилэри кэтээн-көрүү, аһылык кутан аһатыы.

Кэтээн көрүү барыыта: чыычаахтарга аһыыр остуол онорторон онно аһылык кутан биэри, кэтээн көрүү. Ханлык чыычаах кэлэн аһаата, хас чыычаах буолла. Чыычаахтары тэннээн көрүү. Кыһын тымныыга ас булан аһаабаттар, ол иһин дьоннор аһаталлар диэн өйдөтүү.

Түмүк: чыычаахтар наһаа куттастар. Тугу эмэ чугас бэлиэтии көрдүлэр, иһиттилэр да көтөн хаалаллар. Өйдөөн истин эрэ, кинилэр бэйэ-бэйэлэрин кытта чуп-чубугурастар, ол аата кинилэр үөрэллэр чугас доҕордоннубут, кинилэр биһигини көрөллөр-истэллэр диэн.

Тыл саппааһа: кыстыыр чыычаахтар, чуб-чубугурастар.

Уус-уран айымньы: Чыычаах остуолун онордубут. Аһылык кутан биэрэбит. Чыычаахтар онтон үөрэллэр. Тото-хана аһыллалар. Тымныыга олох тонмолтор.

8. Кэтээн көрүү: тизмэтэ «Муус»

Соруга: тыыммат айылҕаны кытта салҕыы билсигии, муус свойстватын билии.

Кэтээн көрүү барыыта: ууну кырааскалаан иһиттэргэ кутан таһырдыа таһааран тоноруу. Ол уубут туох буоларын кэтээн көрүү. Тонон туох буолла? Муус. Өнө суох. Дьээнкир. Ууллар, ууга кубулуйар. Көөрөттүмтүө.

Түмүк: Уу тымныыга тонор уонна мууска кубулуйар. Муус күн уотугар күлүмүрдүүр. Муус халтархай, тымныы.

Тыл саппааһа: муус, дьээнкир, ууга кубулуйар, күлүмүрдүүр, халтархай. **Уус-уран айымньы:** Ууга тимирбэт, уокка умайбат баар үһү. Ууга тимиртэххэ дагдайан тахса турар баар үһү. Ууга бырахтахха устан баран хаалар баар үһү.

9. Кэтээн көрүү: тизмэтэ «Түннүк кырыата»

Соруга: кыһынны кэрэ көстүүнү түннүк кырыатын өйдөөн көрүү.

Кэтээн көрүү барыыта: түннүкпүтүн түүн кэлэн түүлүнэн ким киэргэттэ, таһырдыаны көрүүхпүтүн күлүктэтэн кэбистэ. Ити Тымныы кырдыаҕаспыт курусуба бэрдин баайбыт, онтукатын биһи дьыэбит түннүгэр ыйаан ааспыт. Үчүгэйиэн дьиннээх талаан, оһуор-дьарҕаа түһэрбит, уустук – ураннык ойуулаан онорор да буолар эбит. Ити иннэлээх оһуордар - бу уу өстүөкүлэбэ тоҕон хаалбыта буолар.

Түмүк: ити тымныы түннүккэ оһуордаабыт, кырыардыбыт буоллаҕына таһырдыа өссө тымныйбыт диэн.

Тыл саппааһа: түүлүнэн, күлүктэтэн, курусуба бэрдин баайбыт, оһуордаабыт, кырыардыбыт.

Уус-уран айымньы:

10. Кэтээн көрүү: тизмэтэ «Тибии»

Соруга: тыыммат айылҕа кыһынны көстүүнү, тибии диэн тугун билсигии.

Кэтээн көрүү барыыта: Кыһынны тыаллаах тымныы күн түннүгүнэн таһырдыаны кэтээн көрүү. Тыал үрэн сирилэтэн хаары ытыйан үөһэ көтүтэн таһаарарын ити тибии тибэр хаары биир сиртэн атын сиргэ илдьэн кутар.

Түмүк: тибии диэн күүстээх тыал, хаары тибэр, ытыйар.

Тыл саппааһа: үрэн сирилэтэр, ытыйар, тибии, тибэр.

Уус-уран айымньы: иһиэрэн сирилэтэр, тибэн тибийэр баар үһү. Туохха да туттарбат Туман - таратыы баар үһү.

11. Кэтээн көрүү: тизмэтэ «Хаар»

Соруга: хаар свойствотын билсигии.

Кэтээн көрүү барыыта: Хаары илиигэ ылан тутан-хабан көрүү. Хаар хайдаҕый? Хаар сири-дойдуну, маһы-оту барытын бүрүйэн сытар. Ол иһин дьоннор хаары суорҕанга, санҕыйахха тэнниллэр. Хаар тизгэнтэ күрдүүлэн күрдүк буолан сытар. Хаар дьиэҕэ киирдэҕинэ хайдах буолар? Илдэ киирэн кэтээн көрүү.

Түмүк: Хаар төһө халынҕын кэмнээн көрүү. Хаар тымныы, сымнаҕас, ыһыллаҕас, чэпчэкирик тэпсиллэр, сылааска уулар.

Тыл саппааһа: Суорҕан, санҕыйах, күрдүк, сымнаҕас, ыһыллаҕас.

Уус-уран айымньы: Сир-дойду манан суорҕанынан бүрүллүбүт. Куобах сонноох хахыйахтар сиэттиһэн наннаспыттар. Кыһын эрэ буоллар уйарын кубулуппат баар үһү.

1. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Сааскы бэлиэлэр»

Соруга: тыыммат айылҕаҕа сааскы бэлиэлэри кэтээн көрүү.

Кэтээн көрүү барыыта: саас айылҕа уһуктуута. Күн чабылыччы тыгар, ититэр, халлаан сырдыыр. Дьиэ күн тыгар өттүгэр муус чопчулар үөскүүллэр. Хаар күн көрөр өттө өнө уларыяр, хараҥарар.

Түмүк: сааскы бастакы бэлиэлэри өйдөөн көрүү, туох уларыһы буоларын кэтээн көрүү.

Тыл саппааһа: айылҕа уһуктуута, күн чабылыччы тыгар, муус чопчулар.

Уус-уран айымньы: Аһар тыаллыын аргыстаһан, от-мас быһын, ардын ааһан. Сылааһынан сайа тыынан. Саас иһэр. Саас иһэр.

2. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Чыычаахтар»

Соруга: дьыл-кэм уларыһытыгар көтөрдөр олохторун кэтээн көрүү.

Кэтээн көрүү барыыта: Чыычаахтары кэтээн көрүү. Барабыайдар күн тыгар өттүгэр сыламнаан олохтор, саналара хойдубут чып-чыбыгырастар. Өссө ханнык кыстыыр чыычаахтар баар этилэрий? Ааттаталаан.

Түмүк: саас кэлиитигэр чыычаахтар эмиэ үөрэллэр.

Тыл саппааһа: чыычаахтар, чып-чыбыгырастар

Уус-уран айымньы: Барабыай хатынтан ыстанан түстэ. Ааста тымныы кыыдаан. Чик-чирик!

3. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Сааскы халлаан»

Соруга: сааскы күөх халлааны кэрэхсии-сэргии көрүү.

Кэтээн көрүү барыыта: Көрүн, эрэ сааскы халлааны. Хайдаҕый? Кыһынҕы халлааны кытта тэннээн көрүн. Туох уларыһыты? Былыттар хайдахтары? Туохха майгынныылларый?

Түмүк: саас күн чабылыччы тыгар, ититэр, халлаан сырдыыр, сааскы халлаан үрдүк уонна күөх.

Тыл саппааһа: сааскы халлаан, сырдык, үрдүк, күн чабылыччы тыгар.

Уус уран айымньы: Айыы кыһа аан дойдуну күөх солко былаатынан саба бүрүйэн турар үһү. Бардар бараммат, ыраахтан ыраах, үөһэттэн үөһэ баар үһү

4. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Муус чопчулара»

Соруга: саас туһунан оҕолор билиилэрин ханатыы, чопчулааһын.

Кэтээн көрүү барыыта: сааскы бэлиэлэри - барчалаан түһэн турар муус чопчуларын көрдөрүү. Күнүс күн чабылыччы көрдөбүнэ, ирэн таммалаан “чолк-чолк” тыаһылар, түүнүн тонгон муус чопчулар ыйанан тураллар. Муус чопчулар дьэп-дьэнкирдэр, үлтү түһэрдэххэ бытарыйан ыһылла түһэллэр.

Түмүк: Муус чопчулар күн күүскэ көрөр собуруу өттүгэр ордук ирэн таммалыыллар.

Тыл саппааһа: муус чопчулар, чолк-чолк, таммалыыллар, бытарыйаллар.

Уус-уран айымньы: Таммах, таммах таммалыыр “Чолк-чолк” таммалыыр.

Саас кэллэ, саас кэллэ дэһэллэр, таммахтар, таммахтар үөрэллэр.

5. Кэтээн көрүү: тизмэтэ «Харалдык»

Соруга: сааскы бастакы бэлиэлэри өйдөөн көрөр дьоёуру сайыннары.

Кэтээн көрүү барыта: таһырдыа тахсан ханна хаар ордук түргэнник ууларбытын, ханна хаар ууллубакка сытарын өйдөөн көрүү. Тоёо итиннэ хаар ууллубутуй, итиннэ ууллубатаҕый?

Түмүк: күн күүскэ көрөр сиригэр хаар уулан хара сир (харалдык) тахсыбыт. Хаар ууллубута уу буолан чалбах тахсар.

Тыл саппааһа: харалдык, хара сир, ууларбыт, чалбах.

Уус-уран айымньы: Күммүт күүскэ тыган, манан хаарбыт уулунна, хара сирбит табыста, хаамыах онно сүүрүөх.

6. Кэтээн көрүү: тизмэтэ «Үрүйэчээннэр»

Соруга: сааскы бэлиэлэри кэтээн көрүүнү салгыы сайыннары.

Кэтээн көрүү барыта: Күн күүскэ көрөн хаар уулан чалбахтар тахсаллар, үрүйэчээннэр сүүрдэллэр. Хаар тоёо уулунна Үрүйэчээннэр хантан тахсан сүүрдүлэр. Үрүйэчээннэр сүүрүгүрэн өрүстэргэ, күөллэргэ түһэллэр. Күөл муустара бытааннык, өрүс муустара түргэнник усталлар.

Түмүк: сааскы сылаастан ууллубут хаар үрүйэчээнн буолан сүүрдэллэр, өрүкэ, күөлгэ түһэллэр.

Тыл саппааһа: үрүйэчээннэр, сүүрүгүрэн, күөл, өрүс.

Уус-уран айымньы: Сааскы күн сылыйда. Сандаара чэлгийдэ. Манан хаарбыт уулунна, үрүйэ буолан сүүрүгүрдэ.

7. Кэтээн көрүү: тизмэтэ «Үөт»

Соруга: мастары, талахтары кэтээн көрүү, кинилэри көрүнгөрүнэн араары. Айылҕаҕа харыстабыллаахтык сыһыаннаһы.

Кэтээн көрүү барыта: үөтү өйдөөн көрүү, үөккэ үрүн көмүстүнү ытарбалары көрөбүт. Ити үөт сибэккилэрэ тахсыбыттар. Үөт мастартан аан бастаан сибэккилэнэр. Салгыы кэтээн көрүөхпүт. Ити сибэккилэр туохха кубулуйалларын көрүөхпүт.

Түмүк: Үөт сааскы бастакы бэлиэ, сибэккилэрэ тиллэллэр. Онтон атын мастар, талахтар үнүгэстэрэ үүнэн бары тиллэн, көҕөрөн бараллар.

Тыл саппааһа: үөт, көмүстүнү ытарбалар, кубулуйаллар, үнүгэстэр.

8. Кэтээн көрүү: тизмэтэ «Ньургуһун»

Соруга: билиилэрин салгыы ханатыы, тон буору тобулу үүнэн тахсар ньургуһуну кэтээн көрүү.

Кэтээн көрүү барыта: Тон буору тобулу үүнэн тахсар ханнык сибэккиний? Ким ханна көрбүтэй? Хайдах сиргэ үүнэрий ? Ньургуһун хайдах өгнөөбүй, хас эминньэхтээбүй? Ньургуһуну көрдөрүү. Хайдах курдук кыраһаабайын, кэрэтин кэрэхсии көрүү.

Түмүк: Сааскы бастакы кэрэ, нарын сибэкки - ньургуһун тиллэн сир дойду чэлгийэр.

Тыл саппааһа: үөт, көмүстүнү ытарбалар, кубулуйаллар, үнүгэстэр.

Уус-уран айымньы: тон буору тобулан, силиһин тардынан, ньургуһун сибэкки, саас аайы нуоҕайар.

9. Кэтээн көрүү: тизмэтэ «Үөн-көйүүр»

Соруга: үөн-көйүүр туһунан оҕолор билиилэрин ханатыы, айылҕаҕа истин сыһыаны иити.

Кэтээн көрүү барыта: Сааскы халлаан сылыһан, харалдык тахсан үөн-көйүүр эмиэ уһуктар, тиллэр. Күн сыламыттан чохчо сэбирдэх анныгар, мас хатырыгын иһигэр, чөнөчөк төрдүгэр кыстаабыт үөһнэр-көйүүрдэр тиллэн хамсаан кэлэллэр, көтөн-дайан бараллар.

Түмүк: Үөн-көйүүр бары туһалаабын бигэтик билэбит, айылға биир быстыспат көстүүтэ буолар. Кымырдаҕас - ойуур санитар, оргулун алдыаппыт, тоноҕосчут, баҕа кумаары, онгоойуну сиилэр, онон кинилэри харыстыбыт. Лыах айылға киэргэлэ.

Тыл саппааһа: үөн-көйүүр, чохчо сэбирдэх, чөнгөчөк.

Уус-уран айымньы: Үөн-көйүүр уһугунна, эмиэ күннэ таласта. Күнү супту үлэлиллэр, утуйар ууларын умнаннар.

10. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Сааскы самыыр»

Соруга: айылға көстүүлэрин сэргии - кэрэхсии көрөллөүн сайыннарыы бэйэ-бэйэлэрин кытта ыкса сибээстээхтэрин өйдөтүү.

Кэтээн көрүү барыта: Самыыр түһэр бириэмэтигэр туох уларыыы баарый? Харана, тымныы, тыаллаах, дыһа кырыысалара, суол, мастар бары сытыйаллар. Күүстээх тыалга мастар уна-ханас күүскэ хамсыыллар, тонхолдуйаллар. Көтөрдөр бары саһан хаалаллар. Самыыр кэнниттэн тыал тохтуур, салгын ырааһыар, сип-сибиэхэй буолар.

Түмүк: самыыр түһэрэ тыһынар тыһынаахха олус туһалаах. Сир дойду ууну инэринэр, күөх от үүнэр, сибэккилэр ситэллэр.

Тыл саппааһа: сытыйаллар, хамсыыллар, тонхолдуйаллар.

Уус-уран айымньы: Сааскы күн сылыйда, Садаара чэлгийдэ. Саакы тыал сипсидэ. Сайыны ыһырда. Сибэкки тырымныа. Күөрэгэй дьырылыа. Күөх саадпыт чэлгийиэ. Көрдөөх кэм эргийиэ.

САЙЫН

1. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ «Току-току ньээм-ньээм»

Соруга: сайынны бастакы сибэккини кэрэхсии-сэргии көрүү.

Кэтээн көрүү барыта: сибэккини өйдөөн көрүү. Туохха майгынныырый? Кырачаан күннэ майгынныыр. Сибэккилэри күн сырдыгар уонна күлүккэ үүммүттэри умнастарын тэннээн көрүү. Сибэккилэр ордук сылаас уонна сииктээх сиргэ үүнэллэрин сөбүлүүллэр. Бу сибэккини дьон бары сөбүлүүр.

Уус-уран айымньы: Сайынныны таптаан, сайылыгы хайҕаан, араҕас төбөлөөх, алтан окко ыллаан. Току-току, ньээм-ньээм! Токуй-токуй, ньээм-ньээм!

Түмүк: току-току ньээм от, алтан төбө ып ыраас чаҕылхай күн хонууну сибэккинэн симиир, кини үүннэбинэ сыһы барыта араҕас буолар. Биир түүн устата өлгөмнүк үүнэн тахсар.

Сабаҕалааһын: алтан төбө сибэкки эмтээх үүнээйилэртэн биридэстэрэ, онон ону туһаныахпыт, билиэхпит. Кини туох эмтээҕий?

Тыл саппааһа: току-току ньээм-ньээм, алтан төбө, сыһы, өлгөм.

Норуот билгэтэ: сибэкки сарсыарда сыттаннабына соторунан ардах кэлэр.

2. Кэтээн көрүү: тиэмэтэ: «Үрүмэччи»

Соруга: үөн-көйүүр арааһа үөскүүр диэн өйдөтүү. Лыах этин-сиинин сүрүн тутулун араарыы, дьүһүнүн ойуулаан кэпсээһин. Лыах кынаттаах буолан үөһэ-аллара көтөр-дайар диэн өйдөтүү.

Кэтээн көрүү барыта: ханнык үөнү-көйүүрү көрдүгүт? Үөн-көйүүр бары тиллибиттэр. Лыах икки сапсынар кынаттаах. Кынаттара наһаа кыраһаабайдар, бары атын-атын онгоһуулаахтар. Лыахтар наһаа кэбирэхтэр, бэйэлэрин көмүскэнэллэригэр сорох лыахтар куһаҕан сыттаахтар уонна минньигэһэ суохтар эбит.

Уус-уран айымньы: Үрүмэччи, үрүмэччи, үчүгэйкээн үрүмэччи алтан окко олорон аралдьыйа түһээхтэ, кэрэ окко олорон киэргэнээхтээн ааһахтаа.

Түмүк: Лыах-хонуу киэргэлэ, сибэкки сүмэһинин хомуйан сиир, сибэккини кэрийэн тохтообокко көтөр.

Уус-уран айымньы: Хоһоон. Ырыа. Лыах хамсанытынан музыка истэн үңкүүлүүр, ыллыыр, оонньуур, сыһыаран киэргэтэр, ойуулуур.

3. Кэтээн көрүү: тизмэтэ «Сахсырҕа»

Соруга: сахсырҕа этин-сиинин сүрүн тутулун араарыы, ойуулаан кэпсээһин.

Кэтээн көрүү барыта: үөн-көйүүр бары тиллибиттэр. Дьыэҕэ туох көтөн киирдэ. Сытыйбыкка эрэ сыстан, минньигэскэ эрэ бэрт, саахарга эрэ салан. Тугуй ол? Сахсырҕа. Сахсырҕа улахан харахтаах, төбөтө бүтүннүү харах. Ол иһин үчүгэйдик көрөр, таба туттарбат. Кини наһаа сымса - өстүөкүлэнэн, дьыэ үрдүнэн хайа баҕарар хаамар, сүүрэр. Кини атаختарын тилэҕэ сымнаҕас, сыстаннас убаҕаһы таһаарар, ол иһин кини таннары да хаамар, сылдыар. Сахсырҕалар буортулаах үөн көйүүрдэр, кинилэр хантан-баҕарар кири-хоҕу таһаллар, онон суох гынан иһиэхтээхпит.

Уус-уран айымньы: Ырыалаах-тойуктаах Ырыа Ыкдаанай баар үһү. Тыһыынчанан харахтаах Тырыкынай сарыысса баар үһү. Аҕыс атахтаах, өһөс тыыннаах баар үһү.

Түмүк: сахсырҕа буортулаах үөн көйүүр, араас куһаҕан ыарыыны таһыахтарын сөп. Сахсырҕа элбэх өстөөхтөрдөөх – ооҕуй оҕус, баҕа, күлгэри.

Уус-уран айымньы: «Сарыкынай сахсырҕа» остуоруйаны санатыһан кэпсэтиэххэ сөп.

4. Кэтээн көрүү: тизмэтэ «Хатын мас»

Соруга: хатын мас хайдаҕын, сайын ситэн-хотон силигилээн турарын көрдөрүү (силис, умнас, лабаа) быһаарыы.

Кэтээн көрүү барыта: хатын – сэбирдэхтээх мас. Умнаһа манан эттээх, туоһунан бүрүллүбүт. Сэбирдэҕэ хайдах өгнөөбүй? Онтон күһүн хайдах өгнөнөрүй? Хатын сэбирдэҕэ эмтээх. Саас хомуйаллар. Хатын туоһуттан ыаҕыйа, тууйас онороллор.

Түмүк: хатын мас бу үүнээйи. Кини саамай кыраһыабай уонна туһалаах мас.

Тыл саппааһа: туос, умнас, ыаҕыйа, тууйас.

Уус-уран айымньы: Манан таҕастаах, манан эттээх, барыта туттуллар Майбары тойон баар үһү. Мааны маспын – хатынмын, сэбирдэҕим миэнэ эмтээх. Сылайбыкка күүс биэрэр, элэйбиккэ эрчим эбэр.

5. Кэтээн көрүү: тизмэтэ «Хаптаҕас»

Соруга: хаптаҕас бу кыһыл отонноох үүнээйи диэн билиһиннэри.

Кэтээн көрүү барыта: хаптаҕас – элбэх битэмииннээх үүнээйилэртэн биирдэстэрэ. Кини от ыйыгар силигилии ситэр. Отоно кыһыл өгнөөх хабархай аһы амтаннаах буолар. Отонуттан тугу онороллоруй. Хаптаҕас ханна үүнэрий? ханнык битэмиининэн баайый?

Түмүк: хаптаҕас – элбэх битэмииннээх үүнээйи.

Тыл саппааһа: хаптаҕас, хабархай, силигилии ситэр.

Уус-уран айымньы: Кыһыл өгнөөх отонноох
Хабархай аһы амтаннаах,
Олус диэн наадалаах
Хаптаҕас диэн буолабын.

Ити курдук дьыл кэмнэринэн араас кэтээн көрүүлэри ытан, оҕо билэр-көрөр дьоһурун сайыннарабыт, тылын-саппааһын байытабыт, айылҕаҕа истин-сыаһыаны иитэбит.

Туһаныллыбыт литература

1. Яковлева А.И. Айылҕа уонна киһи - Дьокуускай, 2008
2. Чолбодукова И.Л. “Сарыал” – Дьокуускай, 2013
3. Иванова Г.Н. “Дойдум эмтээх үүнээйилэрэ” - Дьокуускай Бичик , 2015
4. Яковлева А.И. “Аар айылҕа элтиир күүһэ” – Дьокуускай, 2008
5. Емельянов И.В. “Саха таабырыннара” – Дьокуускай, 1975

